

ling gehaald is: krijgt de lezer een beeld van Draak als persoon en, ten tweede, draagt dit werk bij aan het populariseren van de oude verhalen die Draak zo fascineerden? Wat zijn secundaire doel betreft, kan ik alleen een indicatie geven. Gerritsen bespreekt de verhalen op een toegankelijke manier die blijk geeft van zijn eigen enthousiasme over het onderwerp. In de editie die nu in mijn boekenkast staat, zitten flink wat gele plakbriefjes, bijvoorbeeld bij een verwijzing naar een paar voor mij nieuwe verhalen uit het middeleeuwse Ierland. Ook andere recensenten zijn lovend, maar dat zijn vrijwel allemaal professionals. Op publieksplatformen waar ‘de gewone lezer’ zich kan uiten zijn nog weinig reacties te vinden en dus kan deze vraag alleen met een voorzichtig instemmend geluid beantwoord worden.

Over het hoofddoel van de biografie kan ik concreter zijn. Krijgen we een beeld van Maartje Draak als mens? In zijn laatste hoofdstuk laat Gerritsen de literatuur los en staat hij uitgebreid stil bij Draaks persoonlijkheid (die uiteraard ook in de eerdere hoofdstukken al doorsijpelde). Dankzij de vele foto’s is er sprake van beeldvorming op verschillende niveaus. Doordat er niet alleen aandacht is voor haar werk, maar ook voor de worstelingen op de achtergrond, het opbloeien van vriendschappen, het ontdekken

en najagen van interesses zoals sprookjes en Aziatische kunst zowel in haar professionele leven als daarbuiten, staat de menselijkheid van Maartje Draak vast. En ook al hebben zij en ik slechts één jaar onder dezelfde zon bestaan, toch waren er passages waarin ik iets van mezelf herkende in deze indrukwekkende Draak – het willen delen van al het moois dat we vinden in eeuwenoude literatuur, maar ook het grote ‘wat nu’-gevoel na de studie en het botsen met de starre vooroordelen die aan de termen ‘Keltisch’ en ‘middeleeuws’ hangen, om maar een paar voorbeelden te noemen. Gerritsen weet de lezer zo te verbinden aan het leven van zijn leermeesteres, dat het poëtische slot van het boek een zeker gevoel van ontroering oproept. Wat dat betreft is Gerritsen zeker in zijn opzet geslaagd.

Ik begon deze recensie met de opmerking dat de titel van dit werk me meteen de indruk gaf met een Fantasy boek te maken te hebben. Hoewel dat niet het geval was, speelde het fantastische wel een enorm grote rol in het leven van Maarte Draak. De biografie schetst een bewogen leven, diep beïnvloed door verbeelding, van sprookjes uit het verre oosten tot de oudste Ierse verhalen.

Luke Schouwenaars

De visie uit de marge

Lizet Duyvendak & Jan Oosterholt (red.), *Uit de marge. Kanttekeningen bij de cultuurhistorische canon*. Hilversum: Uitgeverij Verloren/Literatoren, 2018. 243 pp. ISBN: 9789087047412. € 25,-.

‘Tribadisme’, ik kende het woord niet. Het is een in onbruik geraakte wetenschappelijke term voor seks tussen vrouwen, en de etymologie ervan gaat terug tot op het Griekse ‘tribein’, wat ‘wrijven’ betekent. Het is zo’n feitje waarachter een wereldbeeld schuilgaat, in dit geval dat van mannen die zich bij lesbische seks blijkbaar niet zoveel kunnen voorstellen. De negentiende-eeuwse arts

A. Parent-Duchâtelet schreef erover in een boek waarin hij het verband legt tussen zedendelicten, prostitutie en lesbische seks: ‘de ergste vorm van zedeloosheid die een vrouw kon bedrijven, dat was duidelijk’ (97), zo vat Mary Kemperink de bevindingen samen van deze medische moraalridder.

In haar artikel “‘Lesbos-sur-seine’”. Het literaire en medische beeld van de lesbienne

(1830-1900)' gaat Kemperink op zoek naar het verband tussen literaire en wetenschappelijke visies op lesbische liefde. Waar de arts die als zedelijk dieptepunt beschouwd was de suggestie van seks tussen vrouwen een romantisch motief in Romantische kunst: de lesbische vrouw was een onbereikbare *femme fatale*, een gevaarlijke vrouw. Kemperink keek niet alleen naar gecanoniseerde literaire werken, maar ook naar populaire romans in die tijd. Daar was de fantasie over de mogelijkheden van vrouwelijke seksualiteit heel wat groter dan in de wetenschap – al was de veroordeling er niet minder om. Een roman van Alfred de Musset beschrijft bijvoorbeeld 'cunnilingus, frotteren, het hanteren van een levensgrote neppenis, tot seks met een hond' (98). De seksuele experimenteerdrijf wordt de hoofdpersonen fataal; de moraal blijft dus hetzelfde: seksualiteit die zich niet beperkt tot 'man-en-vrouw' is zondig.

Literair zijn het geen hoogtepunten, maar Kemperink heeft er veel interessants in weten te vinden. Dit zijn de werken waaraan in de literatuurwetenschap meestal niet zoveel aandacht besteed wordt: achterhaalde lectuur met een achterhaalde moraal; maar het zijn juist deze literaire stiefkindsjes die centraal staan in *Uit de marge. Kanttekeningen bij de cultuurhistorische canon* (onder redactie van Lizet Duyvendak en Jan Oosterholt). Het is een bundel met artikelen die geschreven zijn naar aanleiding van het vertrek van Erica van Boven als hoogleraar letterkunde aan de Open Universiteit. Ter ere van haar, dus, die aandacht voor de betekenis van vergeten romans, want Van Boven is bij uitstek iemand die in haar onderzoek altijd oog heeft voor de culturele marge. Om haar werk eer te bewijzen, schreven een kleine dertig vakgenoten over bijvoorbeeld de tv-serie *The Walking Dead* (een 'guilty pleasure' van Gemma Blok), het bloemleesbeleid van uitgeverijen Polak & Van Gennep (Matthijs Sanders & Marieke Winkler) en Bert Bakker (Gilles Dorleijn & Sandra van Voorst schrijven over Paul Rodenko en de Ooievaar-reeks). Er wordt geschreven over sport, over sinterklaasgedichten, en over de

Collectieve Propaganda voor het Nederlandse Boek – een vereniging met een gedeeltelijk ongewild canoniserend karakter.

Jan Hein Furnée verdiept zich in een soort leesclub-voor-gevorderden: het negentiende-eeuwse gezelschap 'Ons Genoegen', dat hun eigen gezelligheid blijkbaar als een 'guilty pleasure' beschouwde, getuige een defensieve beginselverklaring: 'Het verkeer in den gezelligen vriendenkring [is] een waar zout des levens, dat de plant doortrekken en versterken moet, om de inwendige kiem bloei en leven te doen verkrijgen' (64).

Uit de marge is een afscheidsbundel, een soort *liber amicorum* voor Van Boven dus – en dat soort boeken heeft vaak iets willekeurig. Dat geldt zeker ook voor dit boek, dat met zijn 29 meestal vrij korte bijdragen alle kanten op waaert, maar wel steeds met oog voor het gemarginaliseerde perspectief. Het effect is daarbij meestal niet dat iets 'uit de marge' wordt gehaald, maar juist dat de lezer de marge in getrokken wordt, om te zien wat cultuur in de alledaagse werkelijkheid kon en kan betekenen. Leesclubs, feulletons, bloemlezingen, geloofsgemeenschappen, de krant, de school: literatuur is in deze stukken iets dat een rol speelt in de wereld, en dat leeft. Het boek kan een gebruiksvoorwerp zijn dat ook zo weer verdwenen is, wat niet betekent dat het daarmee zonder culturele waarde is.

En dat is in de geest van Erica van Boven, die wordt geciteerd in een mooi stuk van Petra Boudewijn over Jo Manders. Haar roman *De bandeloozen* (1929) werd afgekraakt door de strenge mannen van de literaire kritiek, maar had wel een groot lezerspubliek. 'In het literaire veld lijkt veelal te gelden dat hoe meer leesplezier een boek oproept en hoe meer exemplaren ervan verkocht worden, hoe minder literaire kwaliteit het volgens de culturele voorhoede heeft' (29), vat Boudewijn samen. Het omgekeerde geldt ook, wanneer Menno ter Braak een oproep doet aan Madelon Székely-Lulofs om nu eens een boek te schrijven 'waaraan de uitgever een dikke strop heeft' (81). Die 'culturele voorhoede', daar gaat het Van Boven niet om, de Menno ter Braaks laat ze

graag links liggen. Van Boven is geïnteresseerd in die talrijke lezers die hun wereldbeeld mede aan dit soort boeken ontleenden.

Dergelijke boeken zijn vergeten, want ‘het proces van canonisering kent weinig winnaars en veel verliezers: van de vele romanciers uit de twintigste eeuw heeft maar een gering percentage de eindstreep gehaald’ (135), aldus Jan Oosterholt in een stuk over de schrijver Jan Willem Hofstra. Diens *Engelen van mensen* (1952) is een katholieke roman die via omwegen de bekering presenteert als remedie tegen uiteenlopende vormen van seksuele begeerte.

Dergelijke artikelen laten mooi zien waarom het zinnig is om je te verdiepen in boeken die de canon heeft overgeslagen. Het zou goed geweest zijn om de bundel met zo’n artikel te openen maar de hoofdstukken staan in alfabetische volgorde op achternaam van auteur. Dat is sympathiek, in elk geval neutraal: er is geen artikel belangrijker dan een ander. Toch werkt het niet helemaal: een stuk over de gemeentepolitiek in Ede is geen ideale opener, tussen alle

marginale onderwerpen is dit wel erg marginaal. En in een artikel over de grote tiendelige door de Taalunie geïnitieerde literatuurgeschiedenis komen veel onderwerpen samen. Dat was wellicht iets geweest voor het slot, maar het staat ongeveer halverwege het boek (want de auteur heet Laros). En direct daarna staat een mooi stuk van Marijke Meijer Drees over de pogingen van de vroeg negentiende-eeuwse uitgever Marten Westerman om een gezaghebbende en goedkope bloemlezing van de belangrijkste Nederlandstalige poëzie voor een groot publiek (‘de gewone lezer’) uit te geven. De belangstelling voor een van deze vroegste pogingen tot canonisering bleef beperkt en Westerman ging verder met het uitgeven van, bijvoorbeeld, ‘Gedichtjes, met plaatjes’. Het was zinnig geweest dat stuk vóór de theoretische overwegingen over literatuurgeschiedenis te lezen. Maar bezwaren tegen de volgorde van de hoofdstukken zijn natuurlijk relatief marginaal. Wat er staat is inspirerend genoeg, los van de volgorde.

Bertram Mourits

De wijze koopman

Caspar Barlaeus, *The Wise Merchant*. Edited by Anna Luna Post; critical text and translation by Corinna Vermeulen. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2019. 134 pp. ISBN: 9789462988002. € 29,95. Open access download: <https://www.aup.nl/nl/book/9789048540020/the-wise-merchant>.

‘Een lofrede op de wijze koopman’. Zo is de oratie van Caspar Barlaeus (1584-1648) bij de opening van het Amsterdamse Athenaeum Illustre op 9 januari 1632 vanouds opgevat. En terecht, zo laat deze uitgave zien, maar met een belangrijke clausule: het onderwerp waren niet de Amsterdamse kooplieden die in de zaal zaten. Al dachten ze zelf misschien van wel.

Caspar Barlaeus was opgeleid als theoloog en schoolde zich na de synode van Dordrecht (1618-1619) noodgedwongen om tot medicus, maar heeft nooit gepraktiseerd.

Wel maakte hij naam als (privé)docent en Latijns dichter en toen Amsterdam hem in 1631 aanzocht voor de leerstoel filosofie aan de nieuw op te richten Illustere School was hij geen onlogische kandidaat. Wilde hij ook naar Amsterdam? Uit een brief van 16 april 1631 (in deze uitgave aangehaald op p. 10) spreekt bepaald geen enthousiasme voor een stad waar iedereen bezig was met handeldrijven en geld verdienen. Descartes vond het zoals bekend heerlijk om in zo’n omgeving te kunnen ‘onderduiken’, maar Barlaeus zag er vooral een intellectuele woestijn.